

O ANALIZĂ DIACRONICĂ A CONSTRUCȚIILOR APOZITIVE

UNE ANALYSE DIACHRONIQUE DES CONSTRUCTIONS APPOSITIVES

(Résumé)

On s'arrête sur plusieurs aspects des structures appositives extraites des textes du XVIe siècle: les types des constructions, la distribution des syntagmes et les marqueurs appositifs plus ou moins grammaticalisés (*anume, adică*). On va détacher les structures avec l'apposition dite *accordée*, c'est-à-dire les formes qui reprennent le marquage casuel du support nominal ou la construction prépositionnelle de celui-ci. Dans la dernière section on présente un type de construction qui a beaucoup de traits communs avec les structures appositives: les syntagmes composés d'un nom commun \pm déterminé et un nom propre. L'analyse des contextes de l'ancien roumain se rapporte d'une manière systématique au stade actuel de la langue.

Cuvinte-cheie: coreferențialitate, marcatori apozitivi, marcaj cazual, clasificatori.

Mots-clés: coréférence, marqueurs appositifs, marquage casuel, classificateurs.

Introducere

În acest articol, ne propunem să oferim o descriere a unor construcții apozitive nominale variate, extrase din texte (originale și traduse) din secolul al XVI-lea. Vom analiza mai multe tipare sintactice (apoziiții ecuative, apoziiții atributive, serii de apoziiții), marcând diferențele față de structurile corespunzătoare din limba actuală. Ne oprim asupra distribuției sintagmelor, dar și asupra variației sintactice de marcare a cazului (apoziițiile care reiau marca de caz sau prepoziția suportului sintagmei). În ultima parte a lucrării discutăm construcțiile cu nume comun și nume propriu, construcții plasate la limita cu sintagmele apozitive.

Apoziția – stadiul actual al cercetărilor

În studiile românești de gramatică, raportul apozitiv a fost explicat diferit, în funcție de nivelul lingvistic la care a fost situat. În majoritatea abordărilor tradiționale, apozitia este tratată ca o unitate sintactică dependentă, „atribut substantival, indiferent de cazul termenului determinat sau acordat în caz cu acesta” (GLR 1966: 128). Relația apozitivă a fost privită însă ca un tip special de relație sintactică, termenii implicați realizând o echivalență referențială și sintactică (Guțu Romalo 1973: 41-45). Într-o perspectivă ulterioară, raportul apozitiv a fost interpretat ca fiind de natură semantică. Între termenii construcției apozitive nu pare a se dezvolta o ierarhie sintactică, specifică relației de dependență; apozitia nu este legată sintactic, ci doar semantic de centrul sintagmei din care face parte. Cei doi termeni ai sintagmei: suportul (baza) și aportul (apozitia) apar într-un raport non-sintactic, argumentat, la nivelul expresiei, de poziția parantetică a apozității (Diaconescu 1986: 127-205). În sfârșit, potrivit unei a treia direcții, o simplă detașare ar putea efectua o conversiune pragmatică, o transformare a unei funcții gramaticale în funcție discursivă, pragmatică (Pop 2001: 253). Echivalența discursivă a celor două secvențe lingvistice se realizează prin activarea unor posibilități semantice, virtual prezente în matricea termenului (Brăescu 2008: 655).

Înțelegem sintagma apozitivă ca o expresie denominativă disjunctă, formată dintr-un suport, autonom, din punct de vedere sintactic și semantic și un aport, termenul descriptiv, detașat, nonrestrictiv (Neveu 2000, Combettes 2000, Forsgren 2000). Apozitia este un indice iconic al domeniului bazei, cu funcția generală de a predica proprietățile acesteia. Prezența apozității nu este necesară pentru fixarea referentului, dar permite identificarea lui din grupul de referenți, prin indicarea exactă a proprietăților. Primul termen este cel care introduce un constituent în discurs, în timp ce al doilea, inserat ca un comentariu, îl reia și îl completează.

Rolul apozității este de preciza o altă caracteristică a referentului introdus în comunicare prin primul termen. Apozitia este un act de limbaj, o strategie discursivă cu o anumită intenție de comunicare, care impune selecția la nivel lexico-semantic (Noailly 2000, Picabia 1991, 2000).

În sens larg, apozitia este o întrerupere a mesajului sub forma unui element suplimentar, prin care locutorul dublează prima denumire, considerată prea vagă sau generală pentru a fi înțeleasă corespunzător de interlocutor. În această accepție, orice constituent sintactic poate fi extins printr-o apozitie (Brăescu 2008: 657): DP (1a,b) – pentru apozitia prototipică, dar și AP (2) sau VP (3) etc.:

- (1) a. [_{DP}**Prietenul meu**], [_{DP}*Andrei*], ne însoțește.
b. [_{DP}**Ei**], [_{DP}*autoarei*], îi mulțumesc.
- (2) Pare [_{AP}**năucită**], [_{AP}*adică intimidată*].
- (3) Și-a câștigat respectul [_{VP}**muncind**], [_{VP}*adică scriind*] zi și noapte.

Structura sintagmelor apozitive

După raportul dintre cele două componente ale sintagmei binominale (suportul sau baza și aportul sau apozitia) se disting două categorii de construcții: apozitia ecuativă și apozitia atributivă, ambele fiind compliniri nominale de tip nonrestrictiv, dar cu trăsături sintactice și semantice diferite.

2.1. Construcții apozitive ecuative

Cele două nume asociate în construcțiile ecuative (nume comune însoțite de determinanți sau modificatori / nume proprii) sunt coreferențiale; apozitiile funcționează ca predicății cu incidență nominală, referindu-se la un nume exprimat în enunț:

- (4) a. Înțeles-au aceasta **dom<nul> nostrum, împăratul**, (DÎ, XXXV)
 b. tremise noao **sfinții săi, apostolii** (CC², III)
 c. mă sfătuii **cu luminatul mitropolitul, marele Ghenadie**, (CC², VII)
 d. **Marele apostol, sfântul Pătru**, auzi pre Hristos găind (CC², 64)

Structurile ecuative din exemplele 4a-d se caracterizează prin libertatea intervertirii topicii, fără ca această libertate să genereze probleme de legitimitate a enunțului. Inversând cele două componente ale sintagmei, se inversează și rolurile lor, pentru că pe prima poziție este plasată întotdeauna baza (*sfinții săi, apostolii / apostolii, sfinții săi*).

Pronumele personale pot apărea în construcțiile apozitive ecuative și induc o semnificație suplimentară, de identificare:

- (5) a. Derept aceia și **voi, creștini**, cătră acela să scăpați! (CC², VI)
 b. Acea spui **voao, frații mei preaiubiți** (CS, 15^v)

Lipsește din textele vechi apozitiile realizate prin pronume, posibile numai cu o citire deictică în limba actuală (Frâncu 2009: 168).

După capacitatea apozitiei de a sintetiza sau de a explicita conținutul informațional al bazei, se disting apozitia rezumativă (6) și apozitia multiplă sau analitică (7). Apozitia rezumativă reia, de obicei printr-un singur termen, o succesiune de unități coordonate care reprezintă baza. Relația dintre bază și apozitia multiplă sau analitică este inversul celei în care este implicată o apozitie rezumativă; baza este reprezentată ca un întreg descompus prin apozitie în unități componente, autonome, eterogene, legate între ele printr-un raport de coordonare:

- (6) Tocma în aceia dzi întră Noe și **Sim, Ham și Iafet, feciorii lui** (PO, 30)
 (7) Și **amândoi, Avraam și Sara**, batrîni erași cu zile (PO, 57)

2.2. Construcții apozitive atributive

Spre deosebire de apozitiile ecuative, care presupun o relație de identitate referențială între cele două componente ale sintagmei, în construcțiile nominale atributive un DP (referențial) este urmat de un nume nedeterminat:

- (8) a. Și era **Anna prorocița, fată lu Fanuil** den ruda lu Asirov (CT, 116^v)
 b. Tu, **Doamne, știutori de inimi a toți**, arată de ce am aleas den cești doi unul (CPr, 7)
 c. Și aleaseră **Stefan, bărbat împlut de credință și de Duhul Sfânt** (CPrav, 23)

Suportul susține referința, iar apozitia, ca termen secundar, adaugă referentului, fixat deja, informațiile pe care le vehiculează, funcția acesteia fiind de a desemna specia, de a predica proprietățile bazei și nu de a (co)identifica referentul. Apozitia atributivă este un tip special de predicat secundar apozitiv, obligatoriu postpus bazei. Schimbarea ordinii unităților este posibilă numai dacă antrenează modificarea tipului de apozitie, din atributivă în ecuativă și, implicit, modificarea interpretării (Brăescu 2008: 662).

Marcatori apozitivi

Apoziția este semnalată, în limba actuală, prin mai multe tipuri de mărci: prozodice (pauză, intonație joasă, accent independent), grafice (virgulă, două puncte, linii de pauză). Spre deosebire de apozitia atributivă, apozitia ecuativă poate fi marcată și lexico-semantic (prin adverbe sau construcții specializate pentru mecanismele lingvistice de reformulare).

Adverbul explicativ prezent în structurile apozitive din textele vechi este *anume*, formație analizabilă ca un compus (< prepoziția *a* + substantivul *nume*). Procesul de gramaticalizare a acestei unități este lent și complex (Stan 2010), de la ipostaza de modificator nonrestrictiv al GN, cu sensul „pe nume / numit” (9)), la ipostaza de marcator specializat (explicativ) pentru semnalizarea apozitei (10):

- (9) a. Oarecire era **um părinte, anume Ion** (CS, 79^r)
 b. **preuții** de la besearca Șcheailor, de lângă cetatea Brașovului, **anume pop Iane și popa Mihai** (CC², VII)
 (10) a. **canun** li se-au dat, **anume învățătură** (Prav, 256^v)
 b. **în trei încheieturi, anume trei feațe** într-o dumnedzăire fiind unul (Prav, 192^r)
 c. ceia ce nasc **pre alții, anume tatăl, moșii și moașele** (Prav, 215^r)

d. Iară ceia ce pogor în gios sântu **ceia** ce-s născuți dentru noi, **anume feciorii și featele, nepoții și nepoatele**. (Prav, 215^r)

Urmărind statutul elementului *anume* până la sfârșitul perioadei vechi, Stan 2010 susține că, de fapt, nu se poate discuta despre o gramaticalizare pură a lui *anume* ca marcator apozitiv, deoarece acesta nu este nici în stadiul actual al limbii un element complet funcțional, ci corespunde conceptului de categorie semilexicală (prin faptul că păstrează și caracteristici lexicale de adverb propriu-zis).

Spre deosebire de limba actuală, adverbul *adecă* (cu etimologie controversată, probabil din lat. *adde quod*) apare izolat în structurile apozitive din secolul al XVI-lea (11). În textele vechi, acest adverb îndeplinește mai ales rolul de prezentativ (Frâncu 2009, Zafiu 2014) având sensul „iată” (12):

(11) Cântare lui David Psalom cântecului **de obnoveniia adecă de rodine** casii lui David (PS, 40)

(12) a. **Adecă** eu, Evtemie, egumenul o(t) Bistrița, cum să se știe ce-am cheltuit (DÎ, IV)

b. **Adecă** eu Drăgoiu cu frate-mieu Manea și cu nepoții miei, anume Radul i Dobre, (DÎ, XII)

În exemplul 12b, cele două unități, *adică* și *anume*, sunt coocurente și îndeplinesc roluri diferite: *adică*, aflat în poziție inițială a enunțului, funcționează ca un marcator prezentativ, iar *anume* însoțește o apozitie realizată prin nume propriu.

Trăsături sintactice

Ne oprim în continuare asupra a două aspecte ale construcțiilor apozitive din limba veche: reluarea formei cazuale a suportului și reluarea prepoziției. Față de stadiul actual al limbii, se înregistrează diferențe semnificative la nivelul construcțiilor concurente marcate / nonmarcate.

4.1. Cea mai importantă observație este că, în limba veche, apozitia apare mai frecvent cu formă marcată, repetând informația de caz a suportului (Guruianu 2005, Avram (coord.) 2007, Frâncu 2009):

(13) a. Și zise Isac **tătîni-său, lui Avraam**: drag tată. (PO, 71)

b. Scriș eu popa Ștefan acestor oameni **anu<me> Voicăi, mumei lu Stan** (DÎ, XI)

c. Și zise Raveca **lui Iacov, fiului său** (PO, 89)

Structurile cu apoziii acordate sunt mai puțin numeroase în limba actuală. Preferința pentru apozitia nemarcată, cu formă de nominativ, reflectă tendința generală spre simplificare a flexiunii, spre evitarea informației redundante și apropiere româna modernă de tipul romanic, care continuă o construcție latină populară (ELR 2001: 52).

Cea mai mare diferență dintre cele două stadii ale limbii apare la nivelul formei de genitiv a apozitiei. În limba actuală reluarea formei de caz se face cu inserția obligatorie a mărcii *al* (*vecinul lui Ion, al fratelui tău* vs. **vecinul lui Ion, fratelui tău*). Sunt foarte frecvente în textele de secol XVI construcțiile în care apozitia reia forma de genitiv a suportului cu exprimare analitică sau sintetică, fără apariția obligatorie a lui *al*:

- (14) a. Și duse înlăuntru Isac pre Răveca la cortul **munîniei sale Sarăei** (PO, 82)
 b. partea mea de ocină den Frumușani să fie la mâna **frăține-miu Nedei** (DÎ, XIV)
 c. cu voia **mitropolitului, marelui Serafim** (CC², VII)
 d. Și milostivii amu, **milostivului** și de oameni iubitoriul, **lu Dumnezeu**, chipuiescu-se; iară nemilostivii, **nemilostivului** și de oameni urătoriu, **diavolului**, închipuiescu-se. (CC², 35)

Variația sintactică prezentă aproape în toate palierele limbii vechi caracterizează și structurile apozitive. Astfel, construcțiile cu apoziii în genitiv (15a, 16a) pot apărea în distribuție complementară cu structurile nonmarcate, cu formă de nominativ, în ciuda formei suportului (15b, 16b), așa cum se poate observa în exemplele preluate din chiar aceleași texte:

- (15) a. partea **păr[i]ntelui nostru, lu Ivan vornicul**, (DÎ, XXXIX)
 b. după moartea **părintelui nostru, Ivan vornicul**, (DÎ, XXXIX)
 (16) a. Și am dat și cărțile de moșie la mâna **nepotu-miu, lu Anghel**, denaintea părintelui episcopului Teofil și a mulți boiari. (DÎ, X)
 b. făcut-am aceasta a mea scrisoare ca să fie de mare credință la mâna **nepotu-miu Anghel** din Olănești (DÎ, X)

Variația sintactică în marcarea cazului apare numai la apozitiile ecuative. Apozitia atributivă nu permite reiterarea formei marcate de caz a suportului, ci păstrează o formă înghețată de nominativ.

4.2. Al doilea fenomen care aduce în prim plan diferențe de comportament sintactic între stadiile limbii este reluarea prepoziției suportului din sintagma

apozitivă. Spre deosebire de situația limba actuală, în limba veche, apozitia reia, mult mai frecvent, construcția prepozițională a bazei:

- (17) a. Rogu-mă măriei tale să crezi **pre omul nostru, pre Gligorie postealnicul** (DÎ, XVII)
 b. fata lu Filip al lu Vlad a Bangicăi, dempreună **cu bărbatul meu, cu Ile**, (DÎ, VI)
 c. va lua canon și pocăință **de la părentele său celu sufletescu, anume de la tătușiu său** (Prav, 228^v)

În textele din secolul al XVI-lea, sunt numeroase structurile cu toponime – nume de orașe, de târguri – în care este reluată prepoziția suportului și la termenul apozat – nume propriu:

- (18) a. **din satu den Murgești** di pri Crasna (DÎ, LXIX)
 b. tot săborul **de la mănăstirea de la Muldoviță** scriem închinăciune... (DÎ, LXXXII)
 c. Scris-am adecă noi, **de la uraș de la Suceava** (DÎ, XCVII)

Variația sintactică apare și în construcțiile cu suport prepozițional, astfel că apozitia poate apărea și fără prepoziție, indiferent de tipul de construcție al suportului sintagmei din care face parte:

- (19) a. ascultați mine și rugați drept mine **pre Efron, feciorul lui Zoar** (PO, 73)
 b. audziiu cum tatăl tău grăi **cu Isav, frate-tău**, (PO, 89)

Serii de apozii

Construcțiile apozitive nu pot fi realizate numai ca expresii denominative binominale. Atât în limba veche, cât și în limba actuală, se disting, după gradul de complexitate a reprezentării unităților: apozitia simplă și apozitia înseriată. Dacă apozitia simplă este o construcție atașată unui suport coreferențial, apozitia înseriată presupune un lanț de coreferențialitate între unități asociate, fie că este vorba despre combinații exclusiv ecuative, fie că este vorba despre tipuri mixte (ecuative și atributive).

5.1. Aporițiile ecuative înseriate sunt foarte frecvente în texte în care identificarea se face progresiv prin atașarea unor informații succesive:

(20) a. Și a[m] [sc]ris eu, **Stanciul logofăt, sluga banului Mihaiu**. (DÎ, VIIIb)

b. **Doamne despuietoriul, părintele a tot ținutul, făcătorul ceriului și al pământului** (CS, 97^r)

c. **Domnul nostru Isus Hristos, mândriia lu Dumnezeu și tăriia, ceta** ce inimile tuturor ispiteaște și socoteaște și cu folos mântuire tocmeaște sufletelor noastre (CC², 2)

5.2. Predomină în limba veche exemplele în care apoziiții ecuateive sunt combinate cu apoziiții atributive; seriile sunt mult mai numeroase și mai ample decât cele din limba actuală (dată fiind și variația de marcare a definitudinii în textele vechi):

(21) a. **Noi, frații domnievoastră, boiari** ci suntemu acum den Țeara Muntenească (DÎ, XVIII)

b. Și de-acia cerșură împărat și lă deade lor Dumnezeu **Saul, fiul lu Chis, bărbat de sămânța lu Veniamin** (CPr, 60)

Clasificatori și nume proprii

Ultima parte a prezentării noastre se oprește asupra unor construcții speciale. În analizele tradiționale, numele proprii din sintagmele nominale [Nc + art. hot] + Np (tipul *profesorul Popescu*) sunt considerate un tip aparte de apoziiții, denumite neizolate, „închise”, integrate, restrictive, diferite de cele propriuzise, explicative. În cercetările mai recente s-a propus interpretarea numelui secund ca un tip de atribut categorial (Brăescu 2008: 666), iar interpretarea relației dintre cele două nume juxtapuse a trecut de la echivalența discursivă specific apozitivă la un tip de modificare. Grupurile complexe cu nume comune și nume proprii au fost analizate și clasificate în denominații descriptive și descrieri denominative (Miron-Fulea 2005). Într-o nouă abordare, Cornilescu 2007 analizează numele comun determinat definit drept un clasificator nominal. Numele comun are conținut descriptiv (desemnează un grad de rudenie, un rol social, o profesie, un tip de loc, etc.) și specifică felul entității care poartă numele propriu. De asemenea, conform rolului de clasificator, numele comun marchează, pentru referentul numelui propriu, informații morfologice, de exemplu trăsătura de Persoană (*doctorul Irinel / doctorița Irinel*) (vezi și Cornilescu, Nicolae 2013).

Spre deosebire de situația din limba actuală, în limba veche, cazul este, în general, marcat și la numele propriu (nume de loc):

- (22) a. la moartea lor să de **svintei mănăstiri Tismenei** ocine (DÎ, XXX)
 b. județul cel mare **al cetății Sibiului** (DÎ, XXV)

Genitivul denumirii (*cetatea Sucevei*) reprezintă un tipar de construcție vechi pentru numele de locuri, activ în limba actuală în numele de străzi: *Calea Dorobanților, Calea Victoriei*.

Concurența dintre construcția cu nume în genitiv și construcția cu nume în nominativ (*urbs Romae / Roma*), înregistrată în latina vulgară, nu a fost moștenită în celelalte limbi romanice, în care s-au impus grupările prepoziționale echivalente ale genitivului: fr. *la ville de Paris* (GR 2013: 370).

În structurile cu clasificatori și nume proprii (antroponime), cazul poate apărea marcat atât la numele comun, cât și la numele propriu (genitiv (23) sau vocativ (24)):

- (23) a. eu las toate moșiile [...] în mâinile Dragnei și **ale postel<ni>cului Dimei**, (DÎ, VIII)
 b. Dă-mi 6 feciori **ai surorii-me Melintiei** (CS, 61^v)
 (24) a. **Bane Mihalcio** și **tu, vistiier Stoico**, dau-vă în știre (DÎ, XXXI)
 b. Bucură-te și tu, **arhanghele Mihaile!** (CS, 29^v)
 c. **Soro Melintie**, deschide-mi stâlpul! (CS, 58^v)

Numele comune exprimând ranguri în ierarhia religioasă sau administrativă puteau apărea și nedeterminate. Nearticularea acestor substantive a fost explicată (Avram (coord.) 2007) prin însuși conținutul lor descriptiv: fiind nume de titluri / ranguri, ele pot fi tratate ca substantive invariabile:

- (25) a. **Proroc Ioil** grăiaște (CC², 45)
 b. **Și sfânt David** grăiaște (CC², 45)

Fenomenul coreferențialității discursive a termenilor dintr-o sintagmă apozitivă prototipică are implicații asupra intervertirii topiciei. Suportul și apozitia își pot schimba rolurile între ele. Structura cu clasificatori și nume proprii cunoaște constrângeri și limitări severe în limba actuală: numele propriu are o topică fixă, este postpus bazei și este imposibilă o eventuală intervertire sau o schimbare de roluri între cei doi termeni ai sintagmei. Prezența numelui propriu pe prima poziție, urmat de numele comun nedetașat, neizolat este posibilă numai în contexte contrastive (Brăescu 2007), pentru dezambiguizarea unor omonimii, ca adaos pentru evitarea unor confuzii (Popescu profesorul vs. Popescu actorul).

În limba veche este frecventă construcția cu numele propriu pe prima poziție:

- (26) a. cinci cărți **ale lui Moisi prorocul** (PO, 1)
 b. cum au rămas în corabie numai **Noe pătriarhul** (PO, 4)
 c. acest zăpis [a]l meu să fie de mare credință la mâna **lu Rafail călug[ă]rul**, (DÎ, VII)
 d. Scris-am eu, **Badea stolnicul și Iane comisul**, pârcălabi den Făgăraș, (DÎ, XX)

Structurile cu nume propriu pe prima poziție și nume comun nearticulat pe a doua poziție se apropie de construcțiile apozitive atributive în textele vechi, dat fiind că nu funcționează criteriul detașării apozitive (pauza marcată prototipic prin virgulă în limba actuală):

- (27) a. Și **Pavel apostol** gice (PO, 8)
 b. cuvântul **svântului Pavel apostol** (CS, 11^r)
 c. Blămu, **Mihaile giudecătoriu** să vedemu muncile cele marile! (CS, 29^r)

Am înregistrat și tipuri mixte care atestă faptul că structura nu este fixată, nu are o organizare strictă, ci admite variații formale semnificative:

- (28) La ai noștri preaiubiți și de la inimă frați, **jupan Dan vistiari i jupan Ventilă cliucear i jupan Ioan aga i Preda postealnic i jupan Jipa portar i Stanciul logofet i Mihaiu logofet, sănătate și închinăciune tremeatemu domnilor-voastre.** (DÎ, XVIII)

Într-o analiză mai extinsă (Brăescu, Giurgea 2013: 798), în clasa construcțiilor cu nume juxtapuse au fost incluse și combinațiile de două nume comune asociate (tipul *femeie avocat, pronumele subiect*, din limba actuală), prezente sporadic și în texte vechi (tipul *domn împărat, bărbați frați*).

Concluzii

Am detașat, în analiza de față, mai multe aspecte ale apozității în texte de secol XVI, pe care le-am raportat la structurile și modul de funcționare a sintagmelor corespondente din limba actuală.

Structura sintagmelor binominale apozitive este foarte variată. Apozitiile ecuative sunt mai numeroase decât cele atributive. Apozitiile înseriate (ecuative sau mixte, combinații între ecuative și atributive) au o frecvență și o amploare mai mare decât în limba actuală.

Adverbul utilizat cel mai frecvent în textele din secolul al XVI-lea ca marcator apozitiv (fără a fi însă gramaticalizat pentru această funcție) este *anume*. Adverbul *adică* are, îndeosebi, rolul de prezentativ (sensul „iată”).

Apoziția repetă (de cele mai multe ori) forma casuală a suportului. Se constată frecvența apozițiilor *acordate* în G, D, în raport cu cele neacordate, dar și cu limba actuală.

Apoziția repetă (frecvent) construcția prepozițională a suportului, dar se înregistrează și numeroase construcții cu variație sintactică.

Construcțiile cu nume proprii, interpretate în lucrările tradiționale ca un tip de apoziții, sunt mult mai variate decât în limba actuală (în sensul că lipsesc constrângerile de topică, de articulare sau de construcție specifice limbii de astăzi).

SURSE

- CC², 1581, Diaconul Coresi, *Carte cu învățătură*, ed. de S. Pușcariu, Al. Procopovici, București, 1914.
- CS, 1580-1619, *Codex Sturdzamus*, Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte de Gheorghe Chivu, București, Editura Academiei Române, 1993.
- DÎ, 1521-1601, *Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea*, text stabilit și indice de Gh. Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Al. Mareș, Al. Roman-Moraru, București, Editura Academiei Române, 1979.
- CPrav, 1560-1562, Coresi, *Pravila*, în *Texte românești din secolul al XVI-lea*, I. *Catehismul lui Coresi*, II. *Pravila lui Coresi*, III. *Fragmentul Teodorescu*, IV. *Glosele Bogdan*, V. *Prefețe și epiloguri*, Ediții critice de Emanuela Buză, Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Ion Gheție, Alexandra Roman Moraru, Florentina Zgraon, coordonator Ion Gheție, București, Editura Academiei, 1982, p. 218-230.
- PO, 1581-1582, *Palia de la Orăștie*, Ediție îngrijită de Viorica Pamfil, București, Editura Academiei, 1968.
- Prav, 1581, *Pravila Ritorului Lucaci*, Text stabilit, studiu introductiv și indice de I. Rizescu, Editura Academiei, București, 1971.
- CPr, *Lucrul apostolesc tipărit de diaconul Coresi la 1563*, Ediție îngrijită de I. Bianu, București, 1930.
- CT, *Tetraevanghelul tipărit de Coresi. Brașov 1560–1561*, comparat cu *Evangheliarul lui Radu de la Mănăcești. 1574*, ediție alcătuită de Florica Dimitrescu, București 1963.

BIBLIOGRAFIE

- Avram, Mioara (coord.), 2007, *Sintaxa limbii române în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, București, Editura Academiei Române.
- Brăescu, Raluca, 2007, „Despre atributul categorial sau falsa apozitie neizolată”, în Stan, Camelia, Rodica Zafiu, Alexandru Nicolae (eds.), *Studii lingvistice – Omagiu profesoarei Gabriela Pană Dindelegan la aniversare*, București, Editura Universității din București, p. 15–22.
- Brăescu, Raluca, 2008, „Apoziția” în Guțu Romalo, Valeria (coord.), *Gramatica limbii române*, București, Editura Academiei Române, p. 655–668.
- Brăescu, Raluca, Ion Giurgea, 2013, „Appositions and Juxtaposed Nouns”, în Dobrovie-Sorin, Carmen, Ion Giurgea (eds.), *A Reference Grammar of Romanian. I: The Noun Phrase*, Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins, seria *Linguistik Aktuell / Linguistics Today*, vol. 207, p. 795–820.
- Combettes, Bernard, 2000, „L'apposition comme unité textuelle et constituant phrastique: approche diachronique”, *Langue française*, 125, p. 90–105.
- Cornilescu, Alexandra, 2007, „On Classifiers and Proper Names”, *Bucharest Working Papers in Linguistics* 9, 1, p. 61–75.
- Cornilescu, Alexandra, Alexandru Nicolae, 2013, *Despre numele proprii, categoria de Persoană și pronume*, comunicare susținută în cadrul celui de-al Cincilea Simpozion Internațional de Lingvistică, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București, 27-28 septembrie 2013.
- Diaconescu, Ion, 1986, *Probleme de sintaxă a limbii române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- ELR 2001, Sala, Marius (coord.), *Enciclopedia limbii române*, București, Univers Enciclopedic.
- Frâncu, Constantin, 2009, *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*, Iași, Casa Editorială Demiurg.
- Forsgren, Mats, 2000, „Apposition, attribut, épithète; même combat prédicatif?”, *Langue française*, 125, p. 30–45.
- GLR 1966, Graur, Alexandru, Mioara Avram, Laura Vasiliu (coord.), *Gramatica limbii române*, II, București, Editura Academiei Române.
- Guruianu, Viorel, 2005, *Sintaxa textelor românești originale din secolul al XVI-lea. Sintaxa propoziției*, București, Editura Universității din București.
- Guțu-Romalo, Valeria, 1973, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, București, Editura Didactică și Pedagogică.
- Neveu, Frank, 2000, „Quelle syntaxe pour l'apposition? Les types d'appariement des appositions frontales et la continuité référentielle”, *Langue française*, 125, p. 106–124.
- Noailly, Michelle, 2000, „Apposition, coordination, reformulation dans les suites de deux GN juxtaposées”, *Langue française*, 125, p. 46–59.
- GR 2013, Pană Dindelegan, Gabriela (coord.), *The Grammar of Romanian*, Oxford, Oxford University Press.
- Picabia, Lelia, 1991, „Article zéro et structures apposées”, *Langages*, 102, p. 88–102.

- Picabia, Lelia, 2000, „Appositions nominales et déterminant zéro: le cas des appositions frontales”, *Langue française*, 125, p. 71–89.
- Pop, Liana, 2001, „Le détachement dans le groupe nominal: l’hypothèse de la conversion pragmatique”, în Dany Amiot, Walter De Mulder, Nelly Flaux (eds.), *Le syntagme nominal: syntaxe et sémantique*, Artois Presses Université, p. 253–272.
- Stan, Camelia, 2010, „Elemente de sintaxă diacronică. Adverbul *anume* în româna veche”, în Zafiu, Rodica, Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae (eds.), *Limba română: controverse, delimitări, noi ipoteze*, vol. I, Editura Universității din București, p. 161–167.
- Zafiu, Rodica, 2014, „Presentative markers in old Romanian: divergent changes in the syntactic and pragmatic uses of *adică* and *iată*”, în Pană Dindelegan, Gabriela, Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Irina Nicula, Alexandru Nicolae (eds.), *Diachronic Variation in Romanian*, Cambridge Scholars Publishing (sub tipar).

Raluca BRĂESCU
Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București
Universitatea din București